

Nr 169.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statligt stöd åt aluminiumindustrien.

(2:a avd.)

Kungl. Maj:t har i propositionen nr 211, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 8 april 1949, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa avtal om utbyggnad av den svenska aluminiumindustrien i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen anfört.

Före det senaste kriget tillverkades aluminium i Sverige endast vid en fabrik, tillhörig aktiebolaget Svenska aluminiumkompaniet (Sako). Produktionen motsvarade i runt tal 25 å 30 procent av den totala förbrukningen av aluminium inom landet, inräknat importerat halvfabrikat. Utgångsmaterialet vid tillverkningen var aluminiumoxid, som importerades från Norge, där den framställdes vid anläggningar tillhöriga samma koncern som Sako.

Med hänsyn till den stora betydelse aluminium fått, icke minst för försvarsberedskapen, uppstod efter krigsutbrottet ett starkt önskemål att inom landet erhålla en fullständig aluminiumproduktion. Normalt utvinnes aluminiumoxid ur bauxit, ett mineral som icke finnes i Sverige, men man hade i Boliden funnit ett annat mineral, andalusit, varur oxid kunde framställas. Förutsättningar funnos därför för att åstadkomma en inhemsk aluminiumproduktion på grundval av svenskt mineral. Efter förhandlingar träffades år 1941 ett avtal om dylik produktion mellan staten genom industrikommissionen, å ena, samt Sako och ett nybildat dotterbolag till Sako, Svenska aloidverken aktiebolag (Salox), å andra sidan. I enlighet med detta avtal uppförde de båda företagen i Kubikenborg anläggningar såväl för framställning av aluminiumoxid som för utvinning av aluminium ur oxiden. Staten å sin sida lämnade företagen stöd i olika former, särskilt genom ett kontant bidrag, konstruerat såsom en viss premie för varje ton aluminiumoxid som tillverkades, men också genom olika stödköp av aluminium samt genom prissättningen å denna vara. I samband med ett sådant stödköp förband sig Salox i ett avtal år 1944 att — därest anläggningarna i Kubikenborg för tillverkning av aluminiumoxid och hjälprävaran kryolit skulle definitivt nedläggas — under en tid av fem år från nedläggandet,

dock ej längre än till och med år 1953, på egen bekostnad vidmakthålla anläggningarna. Härigenom ville man från statens sida söka trygga åtminstone någon beredskap på ifrågavarande område.

Sedan de statliga stödåtgärderna våren 1946 upphört fann Sako, att det för fortsatt bedrivande av en ekonomiskt lönsam svensk aluminiumindustri vore nödvändigt att utvidga produktionen och att rationalisera driften. Sådana åtgärder skulle emellertid kräva avsevärda kapitalinvesteringar. Bolaget tog därför med dåvarande chefen för handelsdepartementet upp frågan om aluminiumindustriens framtid och i samband därmed spørsmålet om stöd åt bolaget från statens sida i form av lån, medverkan vid vissa förhandlingar eller på annat lämpligt sätt. Genom beslut den 20 juli 1946 uppdrog chefen för handelsdepartementet åt hovrättsrådet, t. f. kommerserådet Bernt Lindskog att verkställa erforderliga undersökningar rörande nämnda industris ställning och framtida organisation samt att för sådant ändamål upptaga överläggningar i ämnet.

Efter fullgjort uppdrag har Lindskog avgivit en den 5 mars 1949 dagtecknad promemoria, i vilken uppdragits vissa huvudlinjer efter vilka en överenskommelse skulle kunna träffas med bolagen om utbyggnad av aluminiumfabriken i Kubikenborg. Över promemorian ha yttranden avgivits av vattenfallsstyrelsen, kommerskollegium, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap och industrikommissionen.

Beträffande det närmare innehållet i promemorian och yttrandena torde få hänvisas till propositionen.

Departementschefen har anfört följande.

Aluminium har under och efter det senaste världskriget kommit att få allt större betydelse. Världsproduktionen av aluminium, som för år 1939 uppskattades till omkring 700 000 ton, beräknas sålunda under 1948 ha uppgått till i runt tal 1,2 miljoner ton. Förbrukningen inom Sverige har väsentligen stegrats sedan före kriget och utgör nu omkring 19 000 ton mot före kriget 6 å 7 000 ton för år. Produktionen inom landet har emellertid icke hållit jämna steg med konsumtionen i det att endast en fabrik, i Kubikenborg, tillkommit med en årlig kapacitet av omkring 2 000 ton. Denna fabrik och den i anslutning därtill uppförda oxidfabriken tillkommo under viss medverkan från statens sida i syfte att under avspärrningen kunna tillgodose åtminstone en nedskuren förbrukning med helt inhemsk tillverkning.

Importen av aluminium sker nu till övervägande del i hårdvaluta. Även om en utbyggnad av den inhemska aluminiumindustrien med hänsyn till den långa byggnadstiden icke för dagen kan medföra några lättnader i valutasituationen, synes dock en utvidgad industri på längre sikt innebära väsentliga fördelar ur valutasynpunkt. Det övervägande skälet för att bibehålla en svensk aluminiumindustri ligger emellertid i dess värde ur beredskapssynpunkt. Erfarenheterna från den under det sista världskriget rådande avspärrningsperioden understryka starkt detta värde.

Vid ett övervägande av frågan om tillgodoseende av beredskapssynpunkt

terna bör man på sätt riksnämnden i sitt yttrande framhållit söka bilda sig en uppfattning, huruvida beredskapsintresset skulle kunna tillgodoses på annat sätt, nämligen genom lagring av aluminium. En dylik utväg kräver emellertid så betydande kapitalinvesteringar och skulle därjämte, för den händelse lagringen skulle verkställas på kort sikt, ställa så stora krav på våra hårdvalutatillgångar, att åtgärden icke kan förordas i nuvarande läge. En sådan lagring skulle för övrigt draga större årliga kostnader än en statssubvention av den art, som utredningsmannen föreslagit, jämte därför erforderlig råvarulagring. Beredskapsintresset synes därför bäst tillgodoses genom att den svenska industrien får möjlighet att bestå och utbygges till önskad kapacitet.

Vid bedömande av de olika åtgärder, som kunna vidtagas för att nå detta syfte, anser jag, i likhet med utredningsmannen och de flesta remissinstanserna, att de diskuterade förslagen om rabatt å elektrisk kraft, tullskydd eller lån icke böra ifrågakomma. Den återstående möjligheten, en statlig subvention, synes däremot kunna accepteras. Härigenom erhålles en öppen redovisning för de kostnader, med vilka staten kan komma att bidra.

Den statliga subventionen synes lämpligen kunna, på sätt utredningsmannen föreslagit, givas formen av en produktionspremie. Utredningsmannens förslag innebär i korthet, att aluminiumkompaniet utbygger aluminiumfabriken i Kubikenborg till en kapacitet av 8 000 ton per år samt på egen bekostnad underhåller oxidfabriken och utan kostnad för staten omhänderhar lagringen av oxid mot det att bolaget erhåller en premie av 3 öre per tillverkat kilogram aluminium intill 8 000 ton per år under 20 år. För egen del är jag icke beredd att på nuvarande stadium utan vidare godtaga detta förslag, utan förordar, att riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap erhåller i uppdrag att upptaga överläggningar med bolaget enligt förslagets huvudlinjer och sedermera inkomma till Kungl. Maj:t med slutligt avtalsförslag. Därvid bör emellertid beaktas, att möjlighet till förhandlingar om avtalets fortsatta giltighet bör hållas öppen, därest bolagets räntabilitet avsevärt förbättras eller förutsättningarna för bolagets verksamhet på grund av tekniska förändringar eljest ändras.

Såsom riksnämnden framhållit komma emellertid beredskapssynpunkterna icke att bli tillgodosedda enbart genom en produktionsutvidgning. Vid sidan härav erfordras upplagring av vissa råvaror för produktionen.

Förslagets reella innebörd är, att industrien tillförsäkras en merinkomst av högst 240 000 kronor per år under viss tid. Det kan synas som om detta belopp icke skulle vara av den storleksordning, att icke industrien själv skulle kunna bära denna kostnad. Emellertid lär en enligt vad jag inhämtat risken för att aluminiumindustrien kommer att nedläggas vara betydande, för den händelse den icke tillföres detta belopp. Med hänsyn härtill har jag, trots vissa principiella betänkligheter, ansett mig icke kunna underlåta att föreslå ifrågavarande statliga medverkan. Subventionsbeloppet torde, så länge anslaget till statlig lagerhållning finnes upptaget på budgeten, få bestridas från detta anslag. Skulle anslaget framdeles bortfalla, torde erforderliga medelsäskanden då få göras.

Den ifrågasatta utvidgningen av aluminiumindustrien förutsätter vissa tillbyggnader till fabriksanläggningen och uppförande av arbetarbostäder ävensom import av maskinutrustning. Erforderliga byggnadsarbeten torde få komma till utförande i den takt, som begränsningen av byggnads- och anläggningsverksamheten möjliggör. Vad maskininköpen mot dollarvaluta

angår har jag erfarit, att bolaget lyckats utverka så lång kredit, att betalningen skulle ske först då produktionen i det nya verket kommit i gång. Då den besparing i dollarvaluta, som kommer att uppnås genom produktionsökningen under den tid betalning skall ske, torde bliva större än kostnaderna för maskininköpen, kommer återbetalningen icke att innebära någon belastning på vår dollarbalans.

Med hänsyn till att det avsedda avtalet skulle komma att binda statsverket för avsevärd tid synes frågan böra underställas riksdagen.

Utskottet har med hänsyn till vad i ärendet anförts ansett sig böra tillstyrka, att Kungl. Maj:t lämnas det begärda bemyndigandet, och hemställer alltså,

att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa avtal om utbyggnad av den svenska aluminiumindustrien i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 8 april 1949 anfört.

Stockholm den 17 maj 1949.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 168.
